

الله أكبر
الله أكبر

تأثیر انتخابات امریکا بر اقتصاد ایران

پیروزی نامزد دموکرات ها و جمهوری خواهان چه علامت هایی به ایران می دهد؟

با مقدمه ولی الله سیف رئیس کل پیشین بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

عنوان و نام پدیدآور: تاثیر انتخابات آمریکا بر اقتصاد ایران: پیروزی نامزد دموکرات‌ها و جمهوری خواهان چه علامت‌هایی به ایران

می‌دهد / موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز

مشخصات نشر: تهران: موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز، ۱۴۰۳.

مشخصات ظاهری: ۲۷۱ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۰۰۳-۵-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

عنوان دیگر: پیروزی نامزد دموکرات‌ها و جمهوری خواهان چه علامت‌هایی به ایران می‌دهد.

موضوع: ایران -- روابط خارجی -- ایالات متحده

Iran -- Foreign relations -- United States

موضوع: روسای جمهور -- ایالات متحده -- انتخابات

Presidents -- United States -- Election

تحریم اقتصادی آمریکا -- ایران

Economic sanctions, American -- Iran

موضوع: ایالات متحده -- روابط خارجی -- ایران

United States -- Foreign relations -- Iran

ایالات متحده -- سیاست اقتصادی -- قرن ۲۱ م.

۲۱st century -- United States -- Economic policy

ایالات متحده -- سیاست و حکومت -- قرن ۲۱ م.

۲۱st century -- United States -- Politics and government

ایران -- سیاست اقتصادی -- قرن ۱۵

۱۵th century -- Iran -- Economic policy

شناسه افزوده: موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز

رده بندی کنگره: DSR۱۶۵۵/۲

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۴۴

شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۳۱۱۰۸

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیفا

شناسنامه

عنوان: تأثیر انتخابات آمریکا بر اقتصاد ایران

گردآوری: انتشارات موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز

ویراستار: سیاوش رضایی

طراح جلد: زهرا گندم کار

صفحه‌آرا: نازنین بهروزنامی

لیتوگرافی و چاپخانه: مدرن

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۴۰۳

شمارگان: ۵۰۰

بها: ۴۵۰ هزار تومان | تعداد صفحات: ۲۷۲

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۱۰۰۳-۵-۶

نشانی دفتر مرکزی: تهران، خیابان بهشتی، خیابان خالداسلامبولی (وزرا سابق)، نبش خیابان شهید رفیعی، طبقه یازدهم ساختمان مرکز مبادله ارز و طلای ایران

همه حقوق برای انتشارات موسسه مطبوعاتی بازار پول و ارز محفوظ است.

ISBN : 978-622-91003-5-6

9 786229 100356

فهرست

مقدمه ۷

پیشگفتار ۱۱

فصل ۱

ترامپ علیه جهانی سازی ۱۳

اقتصاد ترامپی؛ پیش به سوی جهانی زدایی / عبدالله قنبرلو ۱۵

انتخابات آمریکا و سال دهم برجام / محمود یزدان فام ۲۷

مولفه های اثرگذار یک انتخابات / محمد مهدی عباسی ۳۷

آمریکا از نگاه آمریکایی ها / مهرداد نجفی ۴۷

فصل ۲

ساختار بازار نفت ۶۵

دو بال پیروزی ایران / عباس ملکی ۶۷

آینده بازار انرژی و جایگاه ایران / محمدرضا اکبری ۷۷

صادراتی که تحریم آن دشوار است / سید حمید حسینی ۸۹

فصل ۳

سازمان های منطقه ای و همسایگان ۹۵

قدرت نرم و جایگاه جهانی ایران / کاظم جلالی ۹۷

فرصت بزرگی در غرب ایران / یحیی آل اسحاق ۱۰۳

آینده روابط اقتصادی ایران و چین / مجید رضا حریری ۱۱۵

موقعیت های طلایی ایران / ابوالفضل ظهروهوند ۱۲۳

فصل ۴

تحولات اقتصاد جهانی ۱۲۹

میزان تفاوت سیاست خارجی دموکرات ها و جمهوری خواهان / جواد صالحی اصفهانی ۱۳۱

ضرورت تعیین تکلیف ابرپروژه های شرق و غرب / مجید شاکری ۱۳۷

اقتصاد ایران و انتخابات آمریکا / احمد صالحی ۱۴۵

فصل ۵

دیپلماسی هوشمندانه..... ۱۶۱

تفاوت دموکرات و جمهوری خواه / ابراهیم متقی..... ۱۶۳

ایرانی که نمی‌توان نادیده گرفت / رحمان قهرمان پور..... ۱۷۹

نقش رسانه در دیپلماسی هراس / داریوش سجادی..... ۱۸۷

بررسی ابعاد سیاست خارجی آمریکا در صورت پیروزی احتمالی دونالد ترامپ / رضا خلیلی..... ۱۹۳

فصل ۶

کانال‌های ضد تحریمی خودرو..... ۲۰۵

کانال‌های اثرپذیری تحریم بر تولید خودرو / احمد نعمت‌بخش..... ۲۰۷

کوچ خودروسازان از پاریس به پکن / حسین رحیمی نژاد..... ۲۱۳

چالش‌های صنعت خودرو در ایران / امیرحسین کاکایی..... ۲۱۹

فصل ۷

خنثی‌سازی تحریم کالاهای اساسی..... ۲۲۷

تغییرریل در واردات نهاده‌های دامی / سید محسن خیریه..... ۲۲۹

سپرتامین نهاده‌های دامی در برابر تحریم / حمید فاضلی..... ۲۳۵

شوک سال ۱۳۹۷ را نخواهیم داشت / دکتر مرتضی عزتی..... ۲۳۹

فصل ۸

شاخص‌های اقتصاد کلان..... ۲۴۷

افزایش تاب‌آوری اقتصاد ایران / کامران ندری..... ۲۴۹

بهبود سیاست‌گذاری، ضربه‌گیر تحریم‌ها / علی سرزعی..... ۲۵۵

راه غلبه بر تهدید / علیرضا پور فرج..... ۲۶۱

معرفی کارشناسان و صاحب‌نظران..... ۲۶۷

مقدمه

اقتصاد ایران طی سال‌های اخیر از جهات متفاوتی تحت تأثیر تکانه‌های بیرونی قرار گرفته و نتیجه چنین اثراتی عموماً خود را در متغیرهای رشد، تورم و نرخ ارز به صورت عینی نشان داده است. از جمله تکانه‌های اثرگذار بر اقتصاد ایران می‌توان به خروج آمریکا از قرارداد برجام در سال ۱۳۹۷ اشاره کرد. این موضوع علاوه بر اینکه تحریم‌های سخت‌گیرانه‌تری را به دنبال داشت، تغییراتی اساسی نیز در ساختار اقتصاد کشور به وجود آورد. حال با توجه به احتمال انتخاب مجدد دونالد ترامپ به ریاست جمهوری آمریکا، این سؤال مطرح می‌شود که آیا گستره تأثیر این انتخاب می‌تواند همانند سال ۱۳۹۷ بر اقتصاد ایران نمایان شود، یا اینکه اقتصاد ایران با وضعیتی متفاوت روبرو خواهد شد.

نگاهی به سابقه تاریخی تعاملات دو حزب اصلی ایالات متحده آمریکا در ارتباط با ایران نشان می‌دهد که عموماً حزب جمهوری خواه در مقایسه با حزب دموکرات روش رویکردهای سخت‌گیرانه‌تری را انتخاب می‌کند. در واقع دموکرات‌ها بیشتر به استفاده از دیپلماسی در پیگیری دیدگاه‌هایشان اعتقاد دارند و مسائل و اهدافشان را از این طریق دنبال می‌کنند و سعی دارند از این طریق همراهی جهانی را برای اعمال سیاست‌های خود جلب کنند. اما باید توجه داشت که اگرچه این دو حزب روش‌ها و رویکردهای متفاوتی را به کار می‌گیرند، ولی اهداف نهایی و بلندمدت آن‌ها تفاوت چندانی ندارد. به عنوان مثال در زمان جرج بوش دولت آمریکا رویکردی تهدیدآمیز و جنگ طلبانه داشت و مباحثی مانند حمله به ایران را برای رسیدن به اهداف خود مطرح می‌کرد، همان‌گونه که شاهد بودیم در زمان اوباما رویکرد

دیپلماتیک و جنگ نرم تقویت شد و در دوره اول ریاست جمهوری وی، شدیدترین تحریم‌ها علیه ایران اعمال شد و به دلیل اعمال تعداد تحریم‌هایی که تا آن زمان بی سابقه بود، عنوان «آقای تحریم» را به او دادند. در دور دوم هم، گفتگوهای دوطرفه منجر به توافق برجام شد. با این وجود باروی کار آمدن مجدد حزب جمهوری خواه خروج از برجام توسط دونالد ترامپ اتفاق افتاد و مجدداً شاهد شدیدترین و گسترده‌ترین نظام تحریمی علیه ایران بودیم. بر این اساس، فارغ از اینکه چه حزبی در انتخابات آمریکا به قدرت می‌رسد سیاست‌های اقتصادی ما بایستی با تصور استمرار محدودیت‌های موجود، متکی بر ظرفیت‌های داخلی طراحی و به اجرا درآید تا از این طریق در مقابل تصمیمات و سیاست‌های خصمانه آمریکا از مصونیت و ثبات بیشتری برخوردار باشد.

همان‌طور که بیان شد دولت ایران باید بر مصون‌سازی اقتصاد در مقابله با سیاست‌های آمریکا تأکید داشته باشد و از تجربیات گذشته در خنثی‌سازی تحریم‌ها بهره ببرد. البته نمی‌توان این واقعیت را نادیده گرفت که به دلیل حجم تجارت خارجی و اقتصاد آمریکا در مقایسه با اقتصاد ایران، شرکای تجاری ایران نمی‌توانند نسبت به تهدیدات آمریکا بی‌تفاوت باشند. تنها، تهدید آمریکا به قطع رابطه تجاری و اقتصادی، نهایتاً موضع کشورها را در ادامه مبادلات تجاری با ایران تحت‌الشعاع قرار خواهد داد. ایران نیز همواره باید روش‌هایی را ابداع و طراحی کند که بتواند از چنین فیلترها و محدودیت‌هایی رد شود.

از جمله روش‌های قابل استفاده می‌توان به پیمان‌های پولی با کشورهای مختلف اشاره کرد. البته نکته مشکل‌ساز در این رابطه عدم وجود انگیزه کافی در طرف مقابل برای اجرای این‌گونه قراردادهای است. در دوره مسئولیت در بانک مرکزی تلاش‌های زیادی برای انعقاد این‌گونه قراردادهای با کشورهای طرف تجاری انجام دادیم. بر همین اساس قراردادهایی را با روسیه، ترکیه، پاکستان و برخی دیگر از کشورها منعقد کردیم، ولی عمدتاً عملکرد مؤثری نداشتند.

در دولت دوازدهم هم، هم‌زمان با پذیرش ایران در اوراسیا پیشنهادهایی مبنی بر نحوه تصفیه نتیجه مبادلات تجاری بدون استفاده از بانک ارائه دادم که اگر پیگیری می‌شد، می‌توانست تبادلات کالایی بین ایران و کشورهای عضو اوراسیا را افزایش دهد که به دلیل عدم اقدام توسط دستگاه‌های ذی‌ربط و فقدان زیرساخت لازم به جایی نرسید. در واقع ایران می‌بایست مکانیسمی را برای تسویه حساب با کشورهای اوراسیا، بدون استفاده از بانک طراحی و پیشنهاد می‌کرد تا از این طریق مبادلات میان طرفین افزایش یابد.

از دیگر روش‌های مفید می‌توان به رویکرد ارتباطاتی ایجاد شده میان ایران و روسیه (اتصال شبکه پرداخت کارتی شتاب ایران به میروروسیه) در اقدام اخیر بانک مرکزی اشاره کرد که به نوعی در همین زمینه

اتفاق افتاده است. هرچقدر ایران بتواند موانع و محدودیت‌های ارتباطات بانکی بین‌المللی را از بین ببرد و راه‌های ارتباطی جدید ایجاد کند در راستای خنثی‌سازی تحریم‌ها قدم برداشته است. همچنین حل مشکلات مربوط به اف‌ای‌تی‌اف نیز احتمالاً تا حدود زیادی می‌تواند بر ایجاد راه‌های ارتباطی بانکی میان ایران و کشورهای دیگر اثرگذار باشد، چرا که پذیرفتن نظم و انضباط تجارت بین‌الملل و اصول بانکداری جهانی می‌تواند تسهیلگر خنثی‌سازی تحریم باشد.

از جمله دیگر نکات مورد توجه، انتخاب سیاست‌های اقتصادی مناسب برای مواجهه با تکانه‌های بیرونی است، در صورتی که برای مسائلی از قبیل: کسری بودجه، تحمیلی بر نظام بانکی و پدیده «سلطه مالی دولت» رویکرد صحیحی اتخاذ شود، اثر شوک‌های خارجی نیز به نوعی خنثی خواهد شد. انتخاب سیاست نامناسب در این زمینه علاوه بر اینکه منابع بانکی را هدر می‌دهد، تخصیص بهینه منابع محدود به فعالیت‌های اقتصادی با بازدهی بالاتر را نیز با مشکل مواجه خواهد کرد. تخصیص بهینه منابع بانکی، تخصص بانک است و در صورتی که در انجام این وظیفه بانک اختلال ایجاد شود، نظام بانکی کارکرد اصلی خودش را از دست داده و منابع در مسیر استفاده افراد رانت جو تخصیص خواهد یافت. از جمله روش‌هایی که می‌تواند تخصیص بهینه را با مشکل روبرو کند، حجم بالای تسهیلات تکلیفی و بی‌تفاوتی در برابر ناترازی‌های نظام بانکی است.

به بیان خلاصه، با وجود اینکه اقتصاد ایران تحت تأثیر انتخاب «دونالد ترامپ» یا «کاملا هریس» در کوتاه‌مدت شرایط متفاوتی خواهد داشت، ولی در بلندمدت تأثیر آن به عملکرد و انتخاب سیاست‌های مناسب داخلی بستگی پیدا می‌کند. اگر تمرکز بر رشد بخش واقعی اقتصاد با تکیه بر ظرفیت‌های داخلی باشد، طبیعتاً ثبات پایدارتری را تجربه خواهیم کرد و امکان ایجاد نوسان و اخلال در آن کاهش خواهد یافت. نوسانات کوتاه‌مدت ناشی از هیجانات و اخبار سیاسی بین‌المللی موقتی بوده و تأثیر چندانی نخواهد داشت.

البته ممکن است با پیروزی دونالد ترامپ شاهد تحولاتی در بخش‌هایی از اقتصاد باشیم و بازارها در نتیجه آن عکس‌العمل‌هایی را نشان بدهند، ولی باید توجه داشت که شرایط امروز با سال ۱۳۹۷ کاملاً متفاوت است و انتظارات تورمی از وضعیت نسبتاً مناسبی برخوردار است. در دوران اجرای برجام به دلیل اجرای سیاست‌های مناسب اقتصادی، نتایج عملکرد دستگاه دیپلماسی ایران و وزارت خارجه بر اقتصاد بسیار قابل توجه و مشهود بود. در واقع دستاوردهایی مانند تورم تک‌رقمی را نباید به نام یک دستگاه خاص ثبت کرد و باید آن را نتیجه عملکرد مناسب بخش دیپلماسی در کنار دستگاه‌های اقتصادی دانست. دستاورد ناشی از عملکرد بانک مرکزی در کاهش تورم و مباحث مربوط به انضباط مالی، رشد اقتصادی، همگی تحت تأثیر تقویت روابط بین‌المللی امکان تحقق پیدا کرد. تحت چنین شرایطی بود

که به محض خروج ترامپ از برجام به تدریج شاهد محو دستاوردهای حاصل از آن و بروز یک تکانه نسبتاً جدی در فضای اقتصادی بودیم. به نظر نمی‌رسد با انتخاب مجدد ترامپ عیناً همان شرایط تکرار شود. ممکن است منجر به آثاری جزئی در اقتصاد شود، اما قطعاً نوسان و تکانه قابل ملاحظه‌ای اتفاق نخواهد افتاد و شاید نهایتاً در حد یک نوسان قیمتی کوتاه‌مدت اثراتی داشته باشد. بنابراین هرچقدر ایران بتواند اقتصاد را از نوسانات مربوط به روابط بین‌المللی مصون کند، تأثیرپذیری از تکانه‌های خارجی را نیز کاهش خواهد داد. راهکار اساسی چنین رویکردی استفاده از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های داخلی کشور بوده که می‌تواند منجر به افزایش کارایی و ثبات در اقتصاد شود.

علاوه بر موارد ذکر شده و در کنار توجه خاص به بحث ناترازی‌های موجود، تمرکز بر موضوع کسری بودجه نیز اهمیت بسزایی دارد، استفاده دولت از منابع نظام بانکی و بانک مرکزی بابت جبران کسری‌ها و همچنین اجرای پروژه‌های منطقه‌ای اثری معنادار بر افزایش ناترازی‌ها و ضربه‌پذیری اقتصاد دارد. در همین راستا توجه به بازدهی و توجیحات اقتصادی، فنی و مالی پروژه‌ها اهمیت پیدا کرده و اصول کارشناسی مبنای اصلی اجرا یا عدم اجرای یک پروژه خواهد بود. تمام موارد مورد اشاره به طور مستقیم یا غیرمستقیم به اقتدار، پایداری و عدم ضربه‌پذیری اقتصاد ایران کمک خواهد کرد.

با توجه به مسائل و مشکلات بیان شده و در راستای شفاف‌تر شدن موضوعات اساسی مؤثر بر اقتصاد ایران، نکته قابل ذکر در مجموعه حاضر این است که با توجه به مسائل حقوقی و قانونی پیچیده سیستم تحریم‌های ظالمانه آمریکا علیه ایران، احتمالاً مسئله رفع تحریم‌ها در کوتاه‌مدت با مشکلات فراوانی روبرو خواهد بود و تدوین یک راهبرد و نگرش بلندمدت برای رفع تحریم‌ها ضروری است، بنابراین فارغ از این موضوع که چه شخص یا حزبی حکومت آینده این کشور را در دست خواهد گرفت، در فضای داخلی اقتصاد ایران راهبرد بلندمدت باید به صورتی باشد که تحت سیستم و نظام خاص کشور آمریکا بتواند به حیات و عملکرد طبیعی خود ادامه دهد و آسیب‌پذیری کمتری در برابر تکانه‌های ناشی از آن داشته باشد. بنابراین این سؤال مطرح می‌شود که سازوکار خنثی‌سازی تحریم چیست و در بلندمدت چگونه بر اقتصاد ایران اثر خواهد گذاشت.

ولی‌الله سیف

رئیس کل پیشین بانک مرکزی